

KAARI
UTRIO

karjalan kruunu

TAMMI

KAARI UTRIO

Karjalan
kruunu

TAMMI

HELSINKI

© OY AMANITA LTD 1978

TAMMI ON OSA WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖTÄ

ISBN: 978-952-04-3621-6

PAINETTU EU:SSA

PÄÄHENKILÖT

HÄMEEN LINNASSA

Eilif Kettu, linnanpäällikkö
Anna Eilifintytär, hänen tyttärensä
Pater Lindvald, hermostunut pappi

TURUSSA

Barbara Catillina, Haukan talon mahtava emäntä
Halvast Haukka, soturi, Haukan vanhin poika
Kettil, kauppias, Haukan nuorempi poika
Beatrix Gaudfriduksentytär, Haukan talon tytär
Hennikin Rotermund, saksalainen porvari
Ragvald, dominikaani, kasvoi Haukan talossa
Juddi, Beatrixin hämäläisorja

LAATOKAN RANNALLA

Fetinja, kalastajan tytär
Aksinja, hänen onneton sisarensa

PIRKKALAN HILLISSÄ

Paulus, Hillin hurskas isäntä
Filippa Tummasilmä, hänen tytärpuolensa

RUOTSIN VALTAKUNNASSA

Tyrgils Knutsson, marski ja valtaneuvos
Helvig von Ravensburg, kreivitär, hänen vaimonsa
Christina Tyrgilsdotter, marskin tytär
Birger, kuningas
Erik ja Waldemar, herttuat, kuninkaan veljet

LAPSUUDEN AIKA

A.D. 1298

Vanajavedestä nousi linna

A.D. 1298

Linna on rakennettu korkealle sorakumpareelle Vanajaveden saarelle. Saaren ja mantereen väli on alkanut liettyä, linnan luoteesta johtavan tien ympärille kasvaa hyllyvä vesijättömaa. Saari ja linna sen mukana nousevat Vanajavedestä.

Linna on ankara nelikulmainen harmaakivestä muurattu jättiläinen. Se hallitsee saarta ja järveä ja mannerta ja tietä. Se hallitsee Hämettä joka leviää sen ympärillä käsittämättömän laajana ja rikkaana. Se ulottaa valtansa itään Kymijoelle ja länteen Pirkkalaan, etelässä sen on suojeltava Uudenmaan ruotsalaisia uudisraivaajia ja pohjoisessa metsien kätköissä piileviä harmaita hirsikirkkoja ja matalia turvekattoisia savupirttejä.

Linnan kolmessa nurkassa kohoaa kolme jykevää matalaa tornia. Ne muistuttavat Hämeen miehiä kolmesta asiasta: on kumarrettava kirkkoa, on maksettava veroja ja on elettävä sovussa naapurinsa kanssa. Tornien valta ulottuu kuolemankin taakse sillä niiden nimet ovat Pater, Filius ja Spiritus Sanctus, se on: Isä, Poika ja Pyhä Henki.

Linna on kuin suunnaton ruumis joka ahmii sisäänsä tavaraa. Se ei tee työtä eikä elätä itseään. Ojoisten, Hätilän ja Saaristen karjakartanot luovuttivat kaiken tuottonsa linnalle, ja maakunnasta kerätään veroina kuormittain tavaraa linnan tarpeisiin.

Linna on miekka. Se ei pysty tuottamaan muuta kuin verta ja tuskaa. Hämeelle se on välttämätön. Valtakunta, jonka hallitsija on

poikanen, on aina vaaranalainen. Ei ole kuin viisi vuotta siitä kuin novgorodilaiset hävittivät Hämettä. Tosin maassa on luja holhoojahallitus, tosin marski Tyrgils Knutssonin vahva käsi ohjaa nuorta kuningas Birgeriä, tosin Novgorodia uhkaavat tataarit etelästä, tosin Suomenveden suulle Karjalaan on rakennettu varustus.

Hämeen Härkätietä pitkin linnaa lähestyvät matkalaiset voivat tuntea olonsa turvalliseksi. Vihollinen ei uhkaa.

Linnaa ei ole rakennettu vain vihollista torjumaan. Se on rakennettu käyttämään Ruotsin kuninkaan valtaa Hämeen yli. Suomenlahdelta Pohjanlahdelle ulottuu Hämeen linnan mahti ja sitä mahtia hallitsee tänä Armon vuonna 1298 ehdottomana herrana kuninkaan vouti, ritari ja rälssimies Eilif Kettu. Hän ei ole hämäläinen eikä pidä hämäläistä vertaisenaan.

Matka Aurajoen Turusta Hämeen linnaan kestää kesäkelillä viikon, kauemminkin jos mukana on naisia tai pappeja. Piispan kanssa matka sujuu vielä hitaammin. Tämä dominus Magnus, Turun piispa, on ylen innokas jakamaan siunaustansa jokaiselle tien varressa seisovalle rääsyläiselle. Mutta Eilif Kettu saa hillitä ilkeän luonteensa sillä piispa on Suomen mahtavin mies. Sitä paitsi linnanpäällikkö on itse tarjoutunut saattamaan piispaa hänen matkatessaan tarkastamaan Vanajan kartanoa, joka jo vanhoista ajoista on kuulunut Turun tuomiokirkolle.

Eilif Kettu ei ole silkkaa hurskauttaan pannut kolmeakymmentä huoviaan matelemaan Kalevantietä ja Härkätietä piispan ja hänen monipäisen seurueensa tahdissa. Eilif Kettu aikoo pyytää piispalta suosionsoitusta.

Pyyntö koskee Eilif Ketun tytärtä ja ainoaa perillistä Annaa, kaksitoistavuotiasta pientä neitoa.

- Isä Lindvald, mitä nämä kirjaimet merkitsevät?
 - Longitudo sanctissimi sepulchri Domini nostri Jhesu Christi. Se tarkoittaa, että cingulumin pituus on sama kuin Jeesuksen haudan.
 - Mitä varten minä en saa oppia lukemaan?
 - Maallikoiden ei ole soveliaista lukea.

Anna Eilifintytär nosti kirjailemaansa papinvyötä lähemmäksi rasvalamppua. Kirjaimet olivat epätasaiset, jälki muutenkin nuhruista. Anna ei ollut erityisen hyvä ompelija, ja ainainen hämärä vain pahensi asiaa. Biritt ei sallinut kallisarvoisten ompelusten viemistä ulos linnanpihalle missä olisi jotakin nähtytkin.

– Miksi maallikoiden ei ole soveliasta lukea? Isäni osaa lukea. Onko se synti?

– Synti on lukea raamattua, tyttäreni. Ritari Eilif tarvitsee lukutaitoa moninaisia hallintotehtäviään varten. Naiset eivät sitä tarvitse.

– Miksi on synti lukea raamattua?

Isä Lindvald pyyhkäisi kädellään kellertävää, ryppyisen kuivaa tonsuuriaan, jota ympäröivät harvat valkoiset hiukset.

– Sinä kyselet liikaa. Vain pyhän kirkon jäsenet saavat lukea raamattua, sillä maallikot eivät osaa sitä tulkita ja saattavat alkuun inhottavia harhaoppeja.

– Vettä!

Ääni kuului heikkona kuiskauksena huoneen nurkasta. Anna Eilifintytär nousi nopeasti ikkunapenkiltä, sipsutti nurkkaan ja nosti maasta puukupin. Isä Lindvald oli ehtinyt hänen mukaansa; pappi tuki sairasta hartioiden alta ja Anna Eilifintytär juotti.

Kierreportaista kuului askeleita.

– Anna! Anna Eilifintytär!

Isä Lindvald rypisti kulmiaan, asettui suojelevasti sairaan viereen.

– Älä astu tänne, nainen!

Anna laski puukupin lattialle.

– Ei hän ole koskaan täällä käynyt, tyttö mutisi hiljaa, kapinallisesti, niiasi nopeasti vuoteessa makaajalle ja isä Lindvaldille. Hän kääntyi lähteäkseen mutta sairaan ääni pysäytti hänet.

– Tyttäreni...

Katherin Willumintytär yritti päästä pystyyn. Hän nousi kyynärpänsä varaan ja aukoi suutaan, ääni ei jaksanut huulille asti, nainen vaipui takaisin oljille.

Anna Eilifintyttären kasvoille ilmestyi itsepäinen ilme. Hän ei muistuttanut hiukkaakaan äitiään. Raihnaista ruumista kalvava kasvi oli

syönyt kaiken lihan ja veren pois Katherin Willumintyttären kasvoista. Latteista leveistä piirteistä saattoi silti aavistaa niitä kerran ympäröineen terveen pyöreiden. Anna Eilifintyttäressä ei ollut mitään pyöreätä eikä pehmeätä. Hän oli laiha ja pieni ja vaikutti jollakin tavalla sotkuiselta vaikka fatabuurivaimo Biritt Murain kampasi joka aamu hänen ketunpunaiset hiuksensa siistille palmikolle ja puki hänet puhtaaseen paitaan ja mekkoon. Siisti ja puhdas Biritt Murain oli, tarkka ja ankara myös, sanottiin hänen siveellisyydestään mitä tahansa.

Annan pieni kolmikulmainen suu puristui ilkeäksi pisteeksi. Isä Lindvald ja rouva äiti pakottaisivat hänet taas istumaan tuntikausia hämärässä tuvassa, pälpättämään kerta kerran jälkeen Miserereä ja voihkimaan Birittin pahuutta.

– Anna Eilifintytär! Linnanpäällikkö on palannut. Hän haluaa puhua tyttärensä kanssa.

Anna hymyili voitonriemuisesti. Biritt puhui edelleenkin portaista. Niiden kolmen vuoden aikana jotka domina Katherin Willumintytär oli viettänyt rouvaskamarin vuoteessa ja Biritt Murain linnanpäällikön vieressä voudintuvassa ei fatabuurivaimo ollut jalallaan astunut rouvaskamariin. Pieni Anna Eilifintytär oli vaeltanut rouvaskamarin ja voudintuvan väliä, eikä ollut epäilystä siitä, missä hän paremmin viihtyi. Voudintupa oli synnin pesä, sanoi isä Lindvald. Mutta se oli lämmin ja puhdas ja kodikas. Rouvaskamari tihkui hurskautta, vihaa ja kuoleman hajua.

– Ritari kutsuu minua, Anna Eilifintytär oli portaissa ennen kuin isä Lindvald ehti aloittaa tavanomaiset soimauksensa.

Anna Eilifintytär tarttui Birittin käteen.

– Isäni on tullut takaisin! Miksi minua ei pyydetty häntä vastaanottamaan? Minun olisi pitänyt riisua hänen varusteensa...

Anna näki itsensä polvistumassa ylpeästi isänsä eteen, tarjoamassa tervetuliaisolutta ikivanhasta hopeavanteisesta juomasarvesta, hän näki itsensä riisumassa ritarin hauberkia, irrottamassa säärisuojuksia, pyyhkimässä valkealla liinalla isän kasvoja. Ritari oli mahdotonta pukea tai riisua itse varustustaan. Jokaisen ritarin vaimon ja tyttären ensimmäinen ja kunniakkain velvollisuus oli auttaa varusteet pois

herransa yltä. Samalla se oli ylhäisen aseman merkki. Asemiehet pukivat ja riisuivat ritarin vain jos ylhäisiä naissukulaisia ei ollut läsnä. Isänsä tapaamista kuvitellessaan Anna Eilifintytär oli hento ja valkeaihoinen, hänellä oli kaksi paksua kullankeltaista palmikkoa jotka valuivat olkapäiltä vyötärölle ja hänen yllään oli syvänpunainen, mustalla turkiksella reunustettu viitta ja raskas, kultalaatoista koottu ja sinisin kivin koristeltu vyö. Kaulassa riippuivat ainakin kolminkertaiset kultaiset käädyt ja otsaa kiersi ohut kultainen vanne.

Anna Eilifintyttären polvistuessa vastaanottamaan uljasta linnanheraa, ritari Eilif Kettua, häntä tietenkin sävähdytti vieras ja kiihkeä katse. Linnanherra oli tuonut mukanaan vieraan, rohkean ritarin kaukaisista maista. Vieras ei voinut irrottaa silmiään Anna Eilifintyttärestä, jonka kauneudesta hän oli kuullut laulettavan siellä josakin mistä hän nyt sitten oli Hämeen linnaan asti vaeltanutkin...

Anna Eilifintytär värisi onnesta ja oli kompastua ruskeaan kotikutoiseen mekkoonsa.

– Isäsi ei matkusta täydessä turnajaisvarustuksessa, Biritt Murain huomautti kuivasti. – Hän oli väsynyt ja halusi levätä, samoin hänen vieraansa.

– Vieraansa?

– Niin, Biritt Murain punehtui mielihyvystä, – armollinen herra piispa Magnus nukkuu länsikamarissa.

– Joku vanha piispa?

Kaunis vaaleakutrinen Anna Eilifintytär jonka suloudesta trubaduurit lauloivat maissa joista tavallinen ihminen ei ollut ikinä kuullutkaan kutistui äkkiä takaisin pieneksi kulmikkaaksi Annaksi. Tällä Hämeen linnan Annalla oli ohut punainen tukka joka tuskin riitti yhdeksi kapeaksi palmikoksi, kapeat vihreät silmät, pieni nenä ja mitätön leuka, kapea ylähuuli ja poskilla pisamia. Tämä Anna oli hämmästyttävästi isänsä näköinen, eikä kukaan ollut koskaan väittänyt Eilif Kettua komeaksi mieheksi. Ritari Eilif oli saanut lisänimensä sen eläimen mukaan jota muistutti – hajunsakin puolesta, sanottiin, sillä ritarin mielestä turha pesu veltostutti uroon. Iso kettu ja pikku kettu, isä ja tytär.

– Minä voin ripittäytyä piispalle ja saada synninpäästön, Birittin harras ääni tunkeutui Annan tajuntaan.

– Sinun täytyy lakata makaamasta isäni kanssa tai joudut helvettiin, Anna sanoi ilkeästi. Hän halusi vimmatusti kostaa Birittille tämän korkeat rinnat ja paksun ruskean tukan, pulleat kasvot ja suuren punaisen suun. Oli aivan väärin että ritarin tytär oli ruma ja mitätön kun ritarin huora oli komea ja haluttava.

Aurinko paahtoi pienelle linnanpihalle jota harmaat muurit ympäröivät. Piha oli kivetty Eilif Ketun edeltäjän Bertoldin aikana. Eilif Kettu oli ollut linnanpäällikkönä pian kuusi vuotta, ja koko ajan linnaa oli rakennettu. Alun perin linnassa oli ollut vain korkea nelikulmainen muuri, yhdessä kulmassa kaksikerroksinen kivirakennus ja pihalla useita puurakennuksia.

Novgorodilaisten Hämeenretken jälkeen muureja oli korotettu, linnanpihan ympärille oli rakennettu useita kivitupia ja nurkkiin jyhkeät tornit. Linnanpiha oli Anna Eilifintytären mielestä hauska ja kotoinen paikka, se oli täynnä eläimiä ja ihmisiä ja melua. Pihalle tultiin kapeasta portista kaivotuvan läpi. Portti oli niin kapea että siitä mahtui kerralla kulkemaan vain yksi hevonen jota ratsastajan oli talutettava.

Pihaa ympäröi toisen kerroksen korkeudella puinen käytävä. Ennen Anna Eilifintytär oli linnan toisten lasten kanssa roikkunut käytävän kaiteissa ja syljeskellyt pihalla puuhaavien piikojen ja renkien niskaan. Nykyään sellainen ei tietenkään enää käynyt päinsä: Anna oli linnanherran ainoa lapsi ja perillinen, eikä hänen sopinut seurustella alempiensa kanssa.

Puukäytävältä päästiin toisen kerroksen huoneisiin. Huoneet olivat yleensä varastoina, niissä ei ollut tulisijaa eikä niissä voinut asua.

Toisen kerroksen ainoa asuttava huone oli rouvaskamari, jossa domina Katherin Willumintytär teki kuolemaa. Se oli myös ainoa huone jonne pääsi alemmasta kerroksesta kierreportaita pitkin. Rouvaskamarin alapuolella oli linnanpäällikön oma fatabuuri, yksityisen omaisuuden varastot. Pahat kielet tosin väittivät, ettei Eilif Kettu tehnyt kummempaa eroa oman ja kruunun fatabuurin välillä

– mikä oli kruunun oli myös hänen, mutta ei toisin päin. Huoransa hän oli nimittänyt fatabuurivaimoksi jonka tehtävä oli huolehtia siitä, että linnanväki, toistasataa henkeä, tuli ruokituksi ja vaatetetuksi.

Linnanpäällikön metsästyskoirien kumea haukunta kaikui harmaista muureista. Anna nyrpisti nenäänsä. Koirat olivat isälle säädyttömän rakkaita, ne saivat juoksennella irrallaan ja kiusata ihmisiä sen sijaan että ne olisi pidetty kahleissa talleilla muurien ulkopuolella. Pihalla kuljeskelevat vuohet ja hanhet vauhkoonoutuivat koirien vuoksi. Niilläkään ei olisi ollut mitään tekemistä ihmisten joukossa, mutta kun portti oli auki eläimet vaelsivat minne halusivat eikä kukaan valvonut niitä. Linnanrouvan asia oli pitää palvelusväki kurissa ja järjestyksessä, huolehtia että jokainen hanhipiikakin hoiti tehtävänsä. Mutta ritarin emäntä makasi sairaana eikä Birittiä toteltu.

Linnan ulkomuurissa ei ollut porttia lukuun ottamatta yhtään aukkoa, kaikki ikkunat ja ovet antoivat pihalle. Kivituvat eivät olleet yhteydessä toisiinsa vaan kulku niihin kävi ulkokautta. Näin kauniina syyskesän päivänä ovet olivat auki ja elukat köpittivät sisään ja ulos niin kuin ihmisetkin.

Anna päästi Birittin käden. Hän piti Birittistä, oikeastaan enemmän kuin kenestäkään muusta, mutta ei halunnut että hänet nähtäisiin kulkemassa käsi kädessä synnintekijättären kanssa.

Biritt käveli pihan poikki linnantuvan ovelle. Linnantupa oli rakennuksen suurin, siellä asuivat ne asemiehet ja huovit jotka eivät oleskelleet karjakartanoissa tai olleet kierrolla maakunnassa. Siellä syötiin yhteiset ateriat, jotka valmistettiin taloussiiven keittiössä ja leivintuvassa.

Anna nykäisi Birittin hametta.

– Miksi tänne? Eikö isäni halua tavata minua voudintuvassa? Mitä asiaa hänellä on minulle?

Biritt vilkaisi tyttöä ystävällisesti, melkein säälivästi. Anna alkoi äkkiä pelottaa. Voudintupa oli pieni ja suurimman osan siitä vei suuri korokkeelle rakennettu vuode. Toisen puolen vei tulisija, ainoa kaluste oli ritari Eilifin arkku – tumma, raskaasti heloitettu kapine, jota ei koskaan avattu. Anna oli jotenkin saanut sen käsityksen, että

siinä ritari Eilif säilytti Annan myötäjäisiä – kultarahoja, pitkiä hohtavia helminauhoja, kultaisia helmin koristeltuja päävanteita, kultaisia lautasia ja värikkäin kivin koristeltuja olutkannuja. Voudintuvan ainoat istumapaikat olivat ikkunakomeron kivipenkit, pehmeillä tyynyillä peitetyt. Ikkunakomerosta saattoi hyvin nähdä salaperäisen arkun ja kuvitella mitä se sisälsi.

Voudintuvassa olisi ollut helppoa kohdata isä, olisi niiannut syvään ja katsonut nöyrästi, hymyilyt ja kuvitellut että isä rakasti häntä... vaikka Anna hyvin tiesikin ettei ritari Eilif tuntenut ainoata lastaan kohtaan muuta kuin lievää ärtymystä sen vuoksi, että tämä sattui olemaan tyttö.

Mutta linnantupa. Suuri huone, pitkät pöydät ja takaseinällä koroke. Ritari Eilif söi korokkeella, siellä olisi ollut myös Katherin Willumintyttären paikka – ja Annan, ainakin hänen omasta mielestään. Mutta Annan oli syötävä äitinsä kanssa rouvastuvassa, syötävä äiti ja autettava häntä kun hän jälkeen päin antoi ylen melkein kaiken syömänsä.

– Onko siellä paljon väkeä? Annan ääni oli arka, hän näytti menevän jotenkin vinoon, toinen olkapää nousi korkeammalle kun hän kallisti päänsä, kaula kiertyi sivulle, Anna ikään kuin tarjosi ihmisille ensimmäiseksi oikeata korvaansa, ei kehdannut näyttää ketunkasvojan. Vaatteet roikkuivat hänen kulmikkaan vartalonsa päällä, hän oli huolimattoman ja epäsiistin näköinen.

– Omat miehet ja piispan väkeä. He ovat jo kohtalaisen juovuk-sissa, Biritt sanoi lohduttavasti. – Tule, isäsi ei pidä viivyttelestä.

Anna seiso i korokkeen edessä huumaantuneena melusta, ihmis-paljoudesta, ruuan, oluen ja hien hajusta. Linnantupa oli hämärä niin kuin kaikki sisätilat. Sen pihanpuoleisessa seinässä oli ovi ja kaksi kapeaa, pergamentilla peitettyä ikkuna-aukkoa. Oikeassa nurkassa palava suuri valkea antoi huoneeseen sekä valoa että savua.

Ovesta kulki yhtä mittaa väkeä, humaltuneita vieraita nukkumaan tai helpottamaan itseään, linnanpalvelijoita kantaen ruokavateja, olutrenkejä kannuineen, piikoja syli täynnä leipiä, muutama vuohi,

haukkuvat koirat saalistivat keskilattialle heitettyjä luita, ärisivät toisilleen, pelästynyt kana juoksi pitkin pöytää, ihmiset nauroivat ja kirkuivat ja kaikki puhuivat yhtä aikaa. Anna toivoi katoavansa silmänräpäyksessä ennen kuin ymmärsi, ettei kukaan katsonut häntä. Ritari Eilif puoleksi makasi pöydän päällä ja kuorsasi.

Biritt kiipesi rohkeasti korokkeelle ja ravisti ritaria olkapäästä. Linnanpäällikkö heräsi heti, haroi niskaansa jossa kasvoivat viimeiset ketunpunaiset haivenet, avasi suunsa ja karjaisi.

Huone hiljeni. Koirat unohtivat keskinäisen vihansa ja ryömivät korokkeen juurelle osoittamaan ihailuaan. Väki nikotteli ja röyhtäili, tiiraili toisiaan ja linnanpäällikköä.

Ja Annaa.

Anna Eilifintytär oli juuri niellyt närkästyksensä linnantuvan menosta. Tällaista jumalatonta reuhaamista ei hyväksyisi isä Lindvald – joka ei hyväksynyt koskaan mitään – eikä varmaankaan myöskään tuntematon piispa. Mutta ritari Eilif oli karkea mies ja soturi joka ei hienostelusta välittänyt, ja linnassa elettiin niin kuin sen isäntää miellytti.

– Tyttärenne, herra, Biritt Murainin ääni oli tasainen ja vakaa. Ritari Eilifin pienillä kasvoilla kävi hymyntapainen, hän nyökkäsi Birittille – kaikki tiesivät, että Biritt oli ainoa joka sai ritarin leppymään ja yleensä osasi käsitellä tätä.

Sitten Eilif Kettu siirsi katseensa Annaan. Tyttö alkoi nieleskellä ja kiemurrella. Hän tunsi kuinka hiki valui hänen kainaloistaan, kuinka kymmenet silmät porautuivat hänen sisäänsä, hän alkoi huohottaa ja räpytellä silmiään, jotka kävivät vetisiksi.

– Eipä ole Herra kokoa lahjoittanut eikä näköä tälle neidolle, ritari Eilif tokaisi pitkän tarkastelun jälkeen. Väki rämähti nauruun, toisteli ritarin sanoja, ja Anna tunsi tukehtuvansa.

– Mutta eipä ole minullekaan, ritari Eilif astui alas korokkeelta tyttärensä eteen, – ja silti olen mikä olen, eikä minua käske kukaan muu kuin kuningas Ruotsissa ja Jumala taivaassa.

Tupa hiljeni, joku yritti yskiä. Anna nosti silmänsä kiitollisena isänsä kasvoihin. Ritari Eilif ei ollut paljon tytärtään pitempi. Hänen

ruumiinsa oli leveä, rinta paisui mekon alla, mutta kalju pää oli suhteettoman pieni ja kaula ohut. Silti kukaan ei voinut epäillä etteikö hän olisi ollut huomattava ja mahtava mies, sellainen kopeus ja korskeus hänestä loisti, niin nopeat ja tarkat olivat hänen vihertävät silmänsä, niin jyrkkä ja vaativa hänen kapea suunsa.

Eilif Kettu vilkaisi ympärilleen.

– Minä olen sitä mieltä, että naiset pitää naittaa nuorina. Pöytien ympäriltä kuului epämääräisiä myönteleviä ääniä. Annan pää lennähti pystyyn silkasta säikähdyksestä, sitten se taas kiertyi vasemmalle olkapäälle, silmät hakeutuivat lattian likaisiin olkiin.

– Minun tyttäreni on kahdentoista ja minä olen järjestänyt hänelle hyvän avioliiton. Se olkoon esimerkkinä jokaiselle. Samalla tavalla jokainen tietäköön, että Anna Eilifintytär ei ole mitätön morsian. Hän on minun ainoa lapseni ja perilliseni, Eilif Kettu heitti äkkiä päätään ja antoi katseensa kiertää tupaa, – ettekä te tiedä minun perinnöstäni muuta kuin että se on suuri. Tällaista neitoa ei anneta vähäiselle miehelle. Ne jotka ovat jotakin kuvitelleet, lakatkoon nyt. Minun tyttäreni ei ole asemiestä varten.

Anna Eilifintytär tuijotti ruskean hameensa helmaa. Hänen päänsään sirisi ja suhisi. Ei asemiehelle! Isä aikoi naittaa hänet ritarille. Muuta se ei voinut merkitä. Ritarille. Anna Eilifintytärestä tulisi suuren kartanon, ehkä linnan rouva. Hänestä tulisi rikas, hänellä olisi itsellään samanlainen arkku kuin isällä. Hän saisi turkiksella reunustettuja vaatteita, koruja, kauniin hevosen, mitä tahansa. Hänellä olisi joukoittain palvelijoita. Ja hän polvistuisi kauniissa vaatteissaan herransa eteen kun aviomies tulisi sodasta.

– Saat mennä, tyttö. Minua väsyttää.

Anna hypähti säikähdyksestä. Hän niiasi kiireesti.

– Herra, enkö saa tietää kuka on sulhaseni?

Eilif Kettu näytti menettäneen kaiken mielenkiintonsa asiaan. Hän heilautti kättään ja Anna ymmärsi, että hän oli hyvin juovuksissa.

– Saat tietää aikanasi. Mitä väliä sillä on? Et ole kuitenkaan koskaan tavannut häntä. No, hän on turkulainen. Rikkaan kauppiaan poika. Äitisi sukulaisia. Mene jo.

Biritt kiskoi Annaa käsivarresta.

– Tule nyt, hän haluaa juoda ja suuttuu jos häiritset häntä.

Anna ehti ovelle kun ritari Eilifin tinatuoppi kolisi lattiaan ja linnanpäällikkö huusi kiukkuisesti.

– Mitä olutta tämä on? Renkiolutta? Papinolutta? Mitä täällä tarjotaan linnanherralle?

Biritt työnsi Annan pihalle.

– Odota huomiseen.

Anna makasi hiljaa rouvastuvan pimeässä nurkassa. Aamu oli koittamassa, kukko oli juuri laulanut. Anna teeskenteli nukkuvaa, hengitti tasaisesti. Hän toivoi että rouva äiti unohtaisi priman, nukkuisi tai olisi horroksessa niin ettei Annan tarvitsisi nousta luisille polvilleen kovalle lattialle sairaan viereen ja kuunnella läpi loppumattomien rukousten muminaa.

Rouvastuvan yöt olivat levottomat. Katherin Willumintytär nukkui vain lyhyitä aikoja kerrallaan, valitti hiljaa, voi pahoin ja halusi usein Annan ja piikojen nousevan matutinan rukoushetkeen aamuyöstä. Tupa oli pimeä ja kylmä, siinä oli vain yksi kapea ikkunarako pihalle, sekin häränrakkokalvolla peitetty. Anna nukkui piian kanssa olki-vuoteella vastapäätä Katherin Willumintyttären vuodetta. Ikkunaviljoilla nukkui kaksi muuta piikaa. Joku aina kuorsasi tai puhui unissaan. Anna olisi halunnut nukkumaan voudintupaan yhdessä ritari Eilifin ja Biritt Murainin kanssa, mutta siellä oli jo kyllin väkeä. Sitä paitsi isä Lindvald oli sanonut, että synty tarttuisi häneen ja hänen viaton neitsyytensä pilaantuisi, eikä hän olisi enää otollinen Jeesukselle eikä edes maalliselle aviomiehelle.

Anna käpertyi kerälle ja yritti painua takaisin pehmeään horrokseen. Hän puristi silmiään tiukasti kiinni ja kuvitteli ettei ollut olemassa. Hän ei tiennyt oliko onnellinen vai onneton, iloinen vai surullinen. Hän ei tiennyt mitä kaipasi vai kaipasiko mitään, oliko elossa vai kuollut. Hän ei kerta kaikkiaan halunnut olla olemassa. Hän ei halunnut, että Hämeen linnan rouvastuvassa makasi joku Anna Eilifintytär, joka naitettaisiin pian, kaksitoistavuotiaana. Jos

jotakin piti olla, hän halusi olla pieni eläin pimeässä lämpöisessä pesässä josta ei tarvinnut lähteä koskaan pois.

Jostain mielen pohjalta kurottelivat muistot kaukaisesta lapsuudesta... kuinka pieni tyttö oli maannut äitinsä kainalossa suuressa vuoteessa ja äiti oli puhunut hiljaisella äänellä. Pikkutyttö oli kuullut kertomuksia ylhäisistä rikkaista ihmisistä jotka asuivat kaukaisissa maissa. Äiti kertoi tarinoita kuninkaasta jonka nimi oli Arthur ja kuningattaresta jolla oli erityisen kaunis nimi, Ginevra. Anna toivoi että hänen nimensä olisi Ginevra.

Kuningas Arthur ja hänen ritarinsa kuuluivat Nousiaisiin äidin vuoteeseen, hämäämään vuodeverhojen taakse. Hämeen linnassa heitä ei enää ollut, eikä äiti suostunut enää kertomaan tarinoita, itki ja rukoili vain.

Nousiaisissa Kierikkalan kartanossa oli kaikki hyvin. Katherin Willumintytär lauloi ja hymyili pienelle tyttärelleen, odotettiin yhdessä ritari Eilifiä Hallannista, missä tällä oli kartanonsa.

Joskus, Anna Eilifintyttären ollessa vielä hyvin pieni, niin pieni ettei hän muistanut Nousiaisista muuta kuin äidin vuoteen ja laulun, kaikki muuttui. He tulivat Hämeen linnaan, ritari Eilif, Katherin Willumintytär ja Anna, eikä äiti laulanut enää. Ritari Eilif oli paljon poissa, hänen piti tarkastaa maakuntaa.

Eräänä kesänä Anna lähetettiin Hätilän karjakartanoon. Monet piijat ja rengit menivät kesiksi karjakartanoihin, niissä oli työtä enemmän kuin linnassa, ja oli lapselle terveellisempää oleskella maalla kuin linnan kolkoissa huoneissa. Niin Annalle sanottiin ja Anna nautti kesästä. Hätilän rakennukset olivat synkeitä savupirtejä, varsinaista päarakennusta ei ollut koska paikalla ei asunut lainkaan parempia ihmisiä. Navetat, lampolat, sikalat ja kanalat satoine eläimineen olivat Annalle onnen paikkoja. Hän vei lampaita saariin renkien kanssa ja kulki paimenen perässä pikkuniittysillä. Sinä kesänä paistoi aina aurinko ja Anna oli yhdeksänvuotias.

Syksyllä Anna Eilifintytär lähetettiin takaisin linnaan tavara-kuormien kanssa. Oli kuin koko maailma olisi ollut täynnä ruokaa: linnaan vedettiin tynnyreittäin viljaa, ohraa ja kauraa, papuja,

nauriita, vasuittain sipuleita, jonkin verran lanttua ja kaalia joita karjakartanossa kasvatettiin kuin ihmeinä tavalliselle kansalle, suosursuja rahvaanolutta varten ja humaloita herrainoluen panoon. Eikä se riittänyt, syyslahti toimitettiin kartanoissa ja hapatettavat ja kuivattavat lihat, suuret palvatut siankimpaleet ja makkarat tuotiin linnaan. Osa elukoista talutettiin linnan suojiin teurastettaviksi vasta pakkasten tullen jotta liha voitiin jäädyttää.

Annalle sellainen lihamäärä oli ihmeiden ihme. Ritari Eilif oli saita mies milloin ei ollut kysymyksessä hänen oma mukavuutensa. Herrat ja huovit söivät linnassa lihaa, naiset ja palvelusväki saivat tyytyä kuivattuun kalaan.

Se syksy jäi Anna Eilifintyttären mieleen kuin musta vaate, varottava ja pelottava. Katherin Willumintytär makasi rouvastuvan vuoteessa kun Anna palasi karjakartanosta, makasi, rukoili ja valitti. Annalle ei kerrottu mitään, mutta hän huomasi pian, että fatabuurivaimo Biritt Murain oli muuttanut ritarin vuoteeseen voudintupaan. Vähitellen Anna alkoi ymmärtää, että kaikki johtui Birittistä: aikaisemmin ritari Eilif oli käynyt Birittin luona ja Katherin Willumintytär oli kulkenut linnan tuvissa hiljaisena ja ankarana. Nyt Biritt nukkui emännän paikalla ja domina Katherin asettui rouvastuvan vuoteeseen eikä siitä noussut.

Anna pulpahti unen pinnalle yhtäkkiä, aivan virkeänä. Huoneessa kuului vain nukkujien tuhina. Ilma oli raskas ja tunkkainen, Annasta alkoi äkkiä tuntua että hän tukehtuisi.

Katherin Willumintytär mutisi unessaan. Anna kurkisti äitiään epäluuloisesti taljan alta: nukkuisi nyt, tämän kerran, hän pääsisi hiipimään pihalle, pois tästä tuskan ja toivottomuuden tuvasta.

Sileäksi kulunut laualattia tuntui mukavalta paljaan jalan alla, kierreportaiden kivi kostealta. Piha oli tyhjä ja hiljainen.

Anna veti syvään henkeä silkasta ilosta ja nautinnosta. Kastepisarat kimalsivat pihakiveyksen raoissa kasvavassa ruohossa. Harmaat muurit hohtivat kultaisina, tornien turvekatoilla leikitteli nousevan auringon valo. Ikkuna-aukot katselivat tyhjinä ja salaperäisinä pientä

neitoa joka seisoi keskellä pihaa paljain jaloin punainen tukka sotkuisena, kasvoillaan hurmioitunut hymy.

Satulinna, taikalinna...

Anna Eilifintytär haisteli ihastuneena aamun tuoksuja, hänen koko ruumiinsa värisi, kivien kylmyys jäyti jalkapohjia ja häntä itketti. Sitten hänen oli äkkiä jano ja hän livisti kaivotupaan.

Tuvan ovi oli sen verran raollaan että Anna sai työnnetyksi kapean ruumiinsa sisään ovea koskettamatta. Hän pelkäsi, että suurten sara-noiden narina herättäisi jonkun ja taikalinnan lumous katoaisi.

Linnan kaivo sijaitsi huoneen vasemmassa takanurkassa. Sen vieressä oli linnan portti, oikeastaan vain suuri raudoitettu, salvoilla suljettu ovi. Linnan päästäkseen oli tultava tästä ovesta, käytävä kaivotuvan läpi ja toisesta ovesta linnanpihalle. Kaivotuvan pihanpuoleisessa nurkassa oli tulisija. Tuvassa asui porttivahti perheineen. Minkäänlaisia huonekaluja siellä ei ollut, ei lavitsoita eikä pöytää. Vahti, hänen vaimonsa ja lapsensa nukkuivat olkikasoilla poljetulla maalattialla.

Anna hiipi hiljaa ovensuussa seisovan vesitynnyrin luo. Siitä sai linnanväki juoda kun janotti kesken työn. Eilif Kettu ei ollut kerkeä juottamaan väelleen olutta. Kannullisen päivässä kukin sai puolisen aikaan, mutta tavanomaista iltakannua ei jaettu.

Anna joi ahneesti puukauhasta. Kylmä vesi särki ihanasti ohimoita.

– Anna.

Vesi roiskahti kauhasta kun tyttö kääntyi. Portinvartijan perhe kuorsasi yhdessä kasassa muurin vieressä taljojen ja vällyjen joukossa.

Eilif Kettu seisoi kaivon vieressä ja katseli mielteliäästi tytärtään.

– Armollinen herra!

Sanat tuntuivat juuttuvan Annan kurkkuun. Ei riittänyt tämä onni, että hän oli saanut olla yksin pitkän aikaa hiljaisessa linnassa. Nyt hän sai vielä tavata isänsä kahden kesken. Sellaista ei ollut sattunut koskaan. Ihminen ei saanut olla yksin, ei koko elämänsä aikana paitsi ehkä kaikkein köyhimmät paimenet elukoineen korpiniityillä.

Joka tuvassa asui monta ihmistä, joka vuoteessa nukkui ainakin kaksi, usein koko perhe. Ihmisen elämässä ei ollut hetkeä jolloin hän

ei olisi ollut jonkun silmän alla, jonkun kuulon päässä. Kenenkään kanssa ei voinut puhua kahden, koskaan ei voinut sulkeutua yhteisön ulkopuolelle. Pyrkimystä eristäytymiseen pidettiin säädyttömänä. Jos kerran eli elämänsä kunniallisesti Jumalan ja ihmisten edessä piti se pystyä myös näyttämään.

– Luulin olevani yksin hereillä... päätäni särkee, ritari Eilifin ääni oli anteeksipyytävä. Anna hätääntyi. Nyt hänen olisi pitänyt tehdä jotakin, hieroa isänsä päätä, tarjota otsalle parantavia kääreitä – niitä liotettiin yrthihauteissa, mitä niissä olikaan, kuminaa? meiramia? Äkkiä Anna huomasi, ettei hän osannut mitään, ei tiennyt miten mikin asia tehtiin, mitä tarpeita mihinkin tarvittiin. Katherin Willumintytär oli aina surrut ja sairastanut eikä Birittillä ollut aikaa opettaa Annaa.

– Minun on puhuttava kanssasi. Olen järjestänyt sinulle avioliiton. Anna niiasi. Tuntui kuin ritari Eilif olisi unohtanut eilisen. Hän oli ollut kovasti juovuksissa. Annan paljaat varpaat kipristelivät kylmässä kosteassa mullassa. Häntä paleli. Kunpa ritari ymmärtäisi lähteä pihalle, aurinkoon.

– Sinun on päästävä pois täältä. Tämä ei ole sopiva paikka...

Anna tirkisteli laihoja käsiään joiden siniset suonet olivat tavalista enemmän koholla. Ritari itse syntisellä himokkuudellaan teki linnasta sopimattoman.

– Piispa Magnus on luvannut ottaa sinut mukaansa Turkuun. Isä Lindvald saa saattaa sinua. Ja tietenkin tarvitset piian, parikin. Biritt saa hoitaa sellaiset asiat, ritari vilkaisi kulmiensa alta Annaan joka yritti näyttää nöyrältä.

– Tarvitset tietenkin myötäjäiset. Olen neuvotellut tulevan anoppisi kanssa hyvän kaupan, Eilif Kettu ei voinut pidättää tyytyväistä hymyä. – Saat myötäjäisiksi minun Somerolla sijaitsevat uudistilani. Vaikka väliäkö myötäjäisillä, sinä kai sitten tulet perimään sekä äitisi että minut – ellei domina kuole kohta... ritari Eilifin ääni hiljeni epävarmasti.

Anna puristi huulensa tiukaksi viivaksi. Jos Katherin Willumintytär kuolisi pian, Eilif Kettu voisi mennä uudelleen naimisiin ja

siittää kenties pojan, ja sitten Annan perinnöksi jäisi vain neljäsosa ritarin omaisuudesta.

Anoppi? Uudistilat Somerolla?

– En tiennyt teillä olevan maata Somerolla, Anna kuiskasi. Hän olisi halunnut kysyä anopista ja ennen kaikkea tulevasta miehestään, mutta se olisi ollut sopimatonta.

– En minäkään tiennyt, Eilif Kettu hyrиси. – Mutta onneksi minulla on hyvä muisti. Väki on pyytänyt ja kaskennut siellä päin vuosikausia, siellä on kalasaunoja ja kaskipirttejä, jotkut ovat vieneet perheensäkin sinne talveksi, jonnekin Paimionjärven rannoille. Se on minun maatani. Uudisraivausta.

– Vai niin, Anna Eilifintytär sanoi. Hänestä asia tuntui hyvin kummalliselta. Jos linnan miehet kävivät erää ja raivasivat maata Somerolla niin eikö se maa kuulunut linnalle, ja sitä kautta kruunulle? Mutta naisen ei pitänyt kysellä sellaisia asioita, ei varsinkaan kaksitoistavuotiaan neidon, joka paleli pimeässä kaivotuvassa eikä tiennyt rakastiko isäänsä vai halveksiko.

Aistikas kuvaus naisen osasta keskiajan Suomessa.

Anna Eilifintytär on vastarakennetun Hämeen linnan linnanpäällikön ainoa tytär. Lupaamalla mahtavat myötäjäiset isä saa hänet tyrkytettyä vaimoksi Haukan rikkaaseen kauppiassukuun. Siitä alkaa vasta kaksitoistavuotiaan Annan nöyryytysten tie.

Halvast Haukka ei välitä nuoresta vaimostaan vaan jättää hänet sukulaisnaisten armoille ja lähtee itse valloitusretkelle kaukaiseen Karjalaan. Palatessaan hänellä on mukanaan uhkea jalkavaimo, jolla on omat kunnianhimoiset suunnitelmansa.

Annan kuvankaunis käly Beatrix on puolestaan naitettu vanhalle leskimiehelle. Mutta Beatrix ei tyydy kohtaloonsa vaan alkaa etsiä onnea pappismiehen sylistä. Kielletyllä rakkaudella on kuitenkin kohtalokkaat seuraukset.

Alun perin vuonna 1978 ilmestynyt *Karjalan kruunu* jatkaa Kaari Utrion rakastettua Halvast-sarjaa, jonka ensimmäinen osa on *Pirkkalan pyhät pibljajat*.

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-952-04-3621-6